

ศักยภาพการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวชุมชน: ชุมชนบ้านร่องไฮ จังหวัดพะเยา ประกอบศิริ ภักดีพินิจ^a

The Potentiality of Community Tourism Interpretation: Rong Hai Community, Phayao Province Prakobsiri Pakdeepinit^a

^aสาขาการท่องเที่ยว สำนักวิทยาการจัดการและสารสนเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร พะเยา

^aTourism Program, School of Management and Information Science, Naresuan University Phayao

*Corresponding Author. E-mail address: prakobsirip@hotmail.com

Received 3 August 2009; accepted 15 August 2010

บทคัดย่อ

การศึกษานี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านร่องไฮและความคิดเห็นของชุมชนในการพัฒนาการสื่อความหมายในชุมชนบ้านร่องไฮ ประชากรที่เป็นเป้าหมายในการทำวิจัยคือ หัวหน้าครัวเรือนในชุมชนบ้านร่องไฮ จำนวน 271 ครัวเรือน ได้กลุ่มตัวอย่าง 170 ครัวเรือน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ส่วนการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้นำชุมชนหลัก จำนวน 28 คน ได้แก่ กลุ่มผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการและปราชญ์ท้องถิ่น ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนบ้านร่องไฮมีศักยภาพในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวทั้งหมด 4 ด้าน คือ 1) ภูมิปัญญาการตีไม้ โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ ความเชื่อในการตีเหล็ก อุปกรณ์ที่ใช้ในการตีเหล็ก ขั้นตอนในการตีเหล็กและประเภทของไม้ตีกับการใช้งาน 2) ภูมิปัญญาการประมง โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ เคล็ดลับในการทำเครื่องมือจับปลาแต่ละชนิดของชาวประมง การทำประมงพื้นบ้านกับการทำงานเป็นทีมและปฏิทินการจับปลาในรอบปี 3) ทรัพยากรในกว๊านพะเยา โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ พฤติกรรมของปลาและสัตว์น้ำในการเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำในกว๊านพะเยา พฤติกรรมของปลาแต่ละ ชนิดที่ชาวประมงรู้จัก พิธีประเพณีและโทษที่ชาวประมงรู้จัก อาหารจากกว๊านพะเยาและ 4) โบราณสถานในชุมชน ความคิดเห็นของชุมชนที่มีต่อการสื่อความหมายของชุมชน คือ การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวควรให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประโยชน์จากการสื่อความหมาย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยรูปแบบของเครื่องมือสื่อความหมายควรใช้วัสดุที่มีความคงทน แข็งแรง มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมชุมชนและใช้เอกลักษณ์หรือสถาปัตยกรรมชุมชนท้องถิ่นเป็นต้นแบบ ส่วนคุณลักษณะด้านเนื้อหาของเครื่องมือในการสื่อความหมาย ควรให้ความเพลิดเพลินไม่น่าเบื่อหน่าย มีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย โดยแสดงให้เห็นเอกลักษณ์หรือคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้กับนักท่องเที่ยว

คำสำคัญ: การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว การมีส่วนร่วมของชุมชน ชุมชนบ้านร่องไฮ กว๊านพะเยา

Abstract

This investigation focuses on the potential in tourism interpretation of Rong Hai Community and on community members' opinions on developing the interpretation. The population was 271 household leaders and the sample group was 170 household leaders. A self-constructed questionnaire was used to collect the data and in-depth interviews were conducted with 28 key informants consisting of formal community leaders and local intellectuals. It is found that the community has four types of tourism interpretation potential. They include knife hammering, fishing, resources in the lake, and archeological attractions.

Regarding their opinions on tourism interpretation, it is found that tourists visiting the community would have experience and knowledge the most, particularly knowledge on local traditions, culture and lifestyles. Benefit from tourism interpretation is to share cultures from various localities. The most suitable interpretation method is information boards and materials used for the boards must be in line with local environment/nature as well as durable. Contents of the interpretation should be easy to understand as well as raise awareness on conservation of tourism resources.

Keywords: tourism interpretation, community participation, Rong Hai Community, Kwan Phayao Lake

บทนำ

การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ถือว่าเป็นกิจกรรมสำคัญในแหล่งท่องเที่ยว ซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้ผู้มาเยือนได้มีโอกาสในการเรียนรู้สิ่งต่างๆ ที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์กับพื้นที่ ภายใต้การเข้าใจถึงสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม วิถีชีวิต หรือสิ่งต่างๆ ที่ต้องการถ่ายทอดให้นักท่องเที่ยว

ได้รับรู้และให้นักท่องเที่ยวเกิดความเพลิดเพลิน โดยเป้าหมายของการสื่อความหมายเป็นไปเพื่อกระตุ้นให้เกิดการกระทำในทางบวก โดยผ่านขั้นตอนการเรียนรู้ (learning) เพื่อให้เกิดความรู้สึก (emotion) และพฤติกรรม (behavior) อันพึงประสงค์ทั้งในระหว่างการท่องเที่ยวและหลังการท่องเที่ยว โดยการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่มีประสิทธิภาพนั้น ควรกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดความสนใจที่จะเรียนรู้ จนก่อ

ให้เกิดความรู้ความเข้าใจ นำไปสู่การเกิดความตระหนักถึงความสำคัญของทรัพยากร สิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมและวิถีชีวิตของชุมชนนั้น โดยทั่วไปแล้วการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวควรมีกระบวนการในการคัดเลือกความรู้ที่จะนำเสนอให้เหมาะสมที่สามารถเป็นตัวแทนหรือเป็นสื่อกลางในการให้ความรู้และสร้างความเข้าใจระหว่างแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยวและการสื่อความหมายก็เป็นสิ่งอำนวยความสะดวกทางการท่องเที่ยวที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งที่จำเป็นต้องจัดให้มีบริการแก่นักท่องเที่ยว รวมทั้งเป็นเครื่องมือสำคัญในการกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวได้เดินทางมาท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยววนั้น ๆ มากขึ้น นอกจากนี้แล้วการศึกษาทางการท่องเที่ยวในมิติหรือมุมมองทางด้านความร่วมมือของของชุมชนนั้นถือได้ว่ามีความสำคัญอย่างมากสำหรับการศึกษาประเด็นปัญหาเกี่ยวกับการท่องเที่ยวในปัจจุบัน เนื่องจากการท่องเที่ยวที่มีอยู่มักเกิดขึ้นจากบุคคลภายนอกเป็นผู้สร้างกิจกรรมและนำนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปในพื้นที่ เหมือนกับชุมชนเป็นวัตถุชิ้นหนึ่งของการบริโภคการท่องเที่ยว คนที่ได้รับผลประโยชน์ส่วนใหญ่คือ ผู้ประกอบการและนักท่องเที่ยว เมื่อนักท่องเที่ยวเดินทางกลับไป ผลของการท่องเที่ยวอาจสร้างความเสียหายให้กับคนในท้องถิ่นในรูปของขยะ สภาพแวดล้อมธรรมชาติที่ถูกทำลาย น้ำขาดแคลน น้ำเสีย เป็นต้น ผลของความเสียหายเหล่านี้นักท่องเที่ยวไม่ได้รับ แต่คนในท้องถิ่นต้องได้รับผลกระทบที่เกิดขึ้นและต้องเผชิญกับปัญหาเหล่านั้น จึงต้องให้ชุมชนท้องถิ่นซึ่งเป็นผู้รู้ปัญหาและความต้องการของชุมชนท้องถิ่นของตนเองได้ดีกว่าผู้อื่นได้เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารและจัดการทรัพยากรด้านการท่องเที่ยวในชุมชนท้องถิ่นของตนเอง

ชุมชนบ้านร่องไฮ หมู่ที่ 1 และ 11 ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา เป็นชุมชนที่ให้บริการทางการท่องเที่ยวแห่งหนึ่งที่ยังขาดแคลนการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ชุมชนที่ตั้งอยู่บริเวณรอบกว๊านพะเยา เป็นชุมชนที่มีโบราณสถานที่มีช่วงอายุอยู่ในช่วงเวลาเดียวกันกับวัดโลกอาราม และโบราณสถานอื่น ๆ ที่อยู่ในบริเวณกว๊านพะเยา มีเนื้อที่ทั้งหมด 1,050 ไร่ อยู่ติดกว๊านพะเยา มีการค้นพบซากโบราณสถานกระจัดกระจายเป็นจำนวนมากบริเวณริมกว๊าน สืบทอดเป็นแนวเข้าไปในกว๊านพะเยาในบริเวณที่เรียกว่า สันธาตุ ซึ่งแต่เดิมชาวบ้านได้อาศัยเป็นเส้นทางคมนาคมจากฝั่งตะวันตกไปตะวันออก ประวัติการขุดค้นโบราณสถานบ้านร่องไฮ เกิดขึ้นในปี พ.ศ. 2545 องค์การบริหารส่วนตำบลแม่ใสร่วมกับกรมศิลปากรและประชาชนในเขตตำบลแม่ใสได้มีความตระหนักถึงความสำคัญของชุมชนบ้านร่องไฮเนื่องจากพบซากโบราณสถานกระจัดกระจายอยู่เป็นจำนวนมากซึ่งอยู่ริมกว๊านพะเยา ตลอดจนโบราณสถานกลุ่มนี้มีความสัมพันธ์เป็นอย่างยิ่งกับประวัติศาสตร์ของชุมชนโบราณในกว๊านพะเยา ซึ่งปัจจุบันจมอยู่ใต้ก้นห้วยการก่อสร้างประตูกันแม่น้ำอิงของกรมประมงในปี พ.ศ. 2484 ทำให้มีการดำเนินการสำรวจกลุ่มโบราณสถานร่วมกันทั้งหน่วยงานภาครัฐและเอกชน จนพบว่ามีเนินโบราณสถานในพื้นที่ของชุมชนร่องไฮจำนวน 12 รายการ ตลอด

จนโบราณวัตถุทั้งพระพุทธรูป เสาดอกบัว ฐานพระพุทธรูป ขาง สลุป ที่ทำจากหินทรายและภาชนะดินเผาจากเตาเผาในท้องถิ่น จนในที่สุดได้มีการอนุมัติโครงการขุดแต่งโบราณสถานบ้านร่องไฮ

ประกอบกับชุมชนบ้านร่องไฮ ยังมีการประกอบอาชีพตีเหล็ก ซึ่งเป็นหมู่บ้านเดียวในอำเภอเมืองพะเยาที่คนในชุมชนมีอาชีพหลักในการตีเหล็ก ในปัจจุบันเตาสำหรับการตีเหล็กที่มีในชุมชนบ้านร่องไฮมีประมาณ 10 เตา โดยแต่ละเตาจะตั้งอยู่ในบ้านของเจ้าของเตา โดยเจ้าของเตาจะจ้างผู้ช่วยในการทำงานแต่ละวันแล้วแต่ปริมาณงานที่มีในแต่ละวัน การตีเหล็กขั้นตอนและวิธีการทำที่น่าสนใจ เช่น การเผาเหล็ก การตีเหล็ก การเจียเหล็กเพื่อตกแต่ง เป็นต้น ซึ่งการตีเหล็กส่วนมากจะนิยมทำมีดมากที่สุด ส่วนรองลงมาก็คจะเป็นเสียม เคียวเกี่ยวข้าว และมุย (ขวาน) ซึ่งก็แล้วแต่ว่าจะมีคนมาสั่งทำหรือไม่ ส่วนรูปแบบของมีดนั้นก็จะมีตามแบบสมัยนิยม รูปแบบตามผู้มาสั่งต้องการ หรือตามที่พ่อค้าคนกลางต้องการ ในปัจจุบันได้มีอุปกรณ์ในการทุนแรงมากขึ้นซึ่งทำให้สามารถทำงานได้เร็วขึ้น แต่ทำให้วิธีการตีเหล็กแบบเดิมถูกลืมเลือนไป แต่เดิมเวลาในการตีเหล็กชาวบ้านนิยมตีเหล็กในเวลาเช้ามืด ช่วงเวลา ประมาณ 03.00 - 07.00น. เนื่องจากช่วงเช้าอากาศเย็น ความร้อนจากการเผาเหล็กและตีเหล็กจะลดลง โดยช่วงเช้ามืดจะเป็นขั้นตอนของการโขกเหล็ก (การทำรูปร่าง) และการเข็นเหล็ก (ตีซ้ำให้เกิดรูปร่างและความคม) ส่วนในช่วงเวลากลางวันก็จะเป็นขั้นตอนของการเข็นเหล็กอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งจะเป็นในส่วนของการทำให้เกิดความคม การเจีย (การลับมีดให้เกิดความเงาและความคม) และการไสตามมีด (ประกอบศิริ, 2545)

นอกจากนี้แล้วคนในชุมชนบ้านร่องไฮยังได้ประกอบอาชีพทำการประมงพื้นบ้านโดยการหาปลาในกว๊านพะเยา ซึ่งมีมากกว่า 60 ครัวเรือนที่ประกอบอาชีพนี้ อุปกรณ์สำหรับทำการประมงที่ชาวบ้านนิยมใช้ คือ แ่ง (ตาข่ายสำหรับดักจับปลา) อวน แทะ ไซ (ไม้ไผ่สานทรงรีสำหรับดักจับปลาบริเวณน้ำตื้น) ข้อง (อุปกรณ์สำหรับใส่ปลา) จำ (ยอ) และชะ (ไม้ไผ่สานเป็นรูปสามเหลี่ยมกลึงมีด้ามสำหรับถือ) ลักษณะของการประมงน้ำจืดที่ชาวบ้านนิยมทำกันมี 4 ลักษณะคือ อย่างแรกการไล่แ่ง (การวางตาข่ายเป็นแนว) อย่างที่สองคือการวางอวน อย่างที่สามคือการทอดแห (การเหวี่ยงแห) และสุดท้ายคือ การใส่ไซ ซึ่งไซสำหรับปลาแต่ละชนิดก็จะมีขนาดแตกต่างกัน เช่น ไซล่อปลาไหล แต่ละวิธีของการหาปลาก็จะมีเทคนิควิธีการที่แตกต่างกันไป มีการสั่งสมความรู้จนเป็นภูมิปัญญาในการหาปลาของคนทำประมงแต่ละคน

ชุมชนเริ่มมีกลุ่มนักท่องเที่ยวและกลุ่มผู้ศึกษาดูงานเข้ามามากขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มสถาบันการศึกษาได้พานักเรียน นิสิต นักศึกษา เข้ามาทัศนศึกษาในชุมชน โดยส่วนมากแล้วเป็นการมุ่งเน้นการศึกษาด้านภูมิปัญญาในการตีมีด การประมงพื้นบ้านและการศึกษาโบราณสถานที่มีอยู่ในชุมชน แต่การดำเนินงานด้านการท่องเที่ยวของชุมชนยังประสบปัญหาอยู่มาก โดยเฉพาะปัญหาทางการสื่อสาร

ความหมายทางการท่องเที่ยว เนื่องจากชุมชนยังประสบปัญหาการขาดแคลนผู้นำเที่ยว (การสัมภาษณ์ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1 ชุมชนบ้านร่องไฮ) ประกอบกับในชุมชนยังไม่มีระบบการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวขั้นพื้นฐาน เช่น ป้ายสื่อความหมายทั้งในด้านของป้ายบอกทาง ป้ายข้อมูลเกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยว จึงทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเยี่ยมชมชุมชนด้วยตนเองอาจเยี่ยมชมชุมชนได้ไม่ทั่วถึงและไม่เข้าใจถึงวัฒนธรรม วิถีชีวิตของคนในชุมชน ร่องไฮอย่างแท้จริง โดยการวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาศักยภาพการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนและความคิดเห็นของชุมชนในการพัฒนาการสื่อความหมายในชุมชนบ้านร่องไฮ

วิธีการวิจัย

ในการศึกษาครั้งนี้มีประชากรกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลหลัก คือ ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการสื่อความหมายในพื้นที่ชุมชนบ้านร่องไฮ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ

- 1) ผู้นำชุมชนอย่างเป็นทางการ คือ นายกองค์การบริหารส่วนตำบลแม่ใส จำนวน 1 คน กำนันตำบลแม่ใส จำนวน 1 คน ผู้ใหญ่บ้าน จำนวน 2 คน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล จำนวน 4 คน ทั้งหมดจำนวน 8 คน
- 2) ผู้มีความรู้ความสามารถจนเป็นที่ยอมรับนับถือของชุมชน อาทิ กลุ่มที่มีความรู้ทางด้านการตีมีด จำนวน 5 คน การประมง จำนวน 5 คน การเกษตร จำนวน 5 คน และผู้สูงอายุ จำนวน 5 คน ในการคัดเลือกผู้มีความรู้ความสามารถ ได้ใช้วิธีการ Snow ball technique คือ ในขั้นตอนแรกได้เข้าไปพบกับกลุ่มของผู้นำในแต่ละด้านและให้กลุ่มผู้นำได้นำนามบุคคลที่จะเข้าไปสัมภาษณ์ โดยระบุคุณสมบัติของผู้ให้ข้อมูลหลักให้เป็นผู้ที่ประกอบอาชีพนั้น ๆ และได้รับการยอมรับจากผู้อื่นว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ

3) ครั้วเรือนในชุมชนบ้านร่องไฮ หมู่ 1 จำนวน 143 ครั้วเรือน และบ้านร่องไฮ หมู่ 11 จำนวน 128 ครั้วเรือน รวมทั้งสิ้น 271 ครั้วเรือน ได้จำนวนกลุ่มตัวอย่าง 170 ครั้วเรือน

หลังจากได้ทำการศึกษาและสำรวจข้อมูลของชุมชนเบื้องต้นแล้วผู้วิจัยได้เลือกวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพผสมผสานกับการวิจัยเชิงปริมาณ เพื่อให้ได้คำตอบที่เป็นจริงครอบคลุมเนื้อหาอย่างสมบูรณ์ตามวัตถุประสงค์การศึกษาที่ตั้งไว้ โดยกำหนดเครื่องมือไว้ 3 ชุด เพื่อที่ได้นำมาใช้ผสมผสานและสอดคล้องกัน ดังนี้

1) ประเด็นการสังเกต การสำรวจพื้นที่ศึกษา ผู้วิจัยได้ทำการสำรวจศักยภาพของชุมชนในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว ศึกษาสภาพชุมชนดูลักษณะพื้นที่ สภาพแวดล้อม ลักษณะธรรมชาติ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี วิถีชีวิต ลักษณะอาชีพ เป็นต้น

2) ประเด็นการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้วิจัยได้ใช้กับกลุ่มผู้นำอย่างเป็นทางการและผู้มีความรู้ความสามารถ ในด้านศักยภาพทางการสื่อความหมายของชุมชน ด้านเนื้อหาใน

การสื่อความหมายและเครื่องมือในการสื่อความหมาย

3) แบบสอบถาม ซึ่งใช้กับครั้วเรือนในชุมชนบ้านร่องไฮ ซึ่งแบบสอบถามมีทั้งหมด 4 ส่วน คือ ส่วนที่ 1 ข้อมูลส่วนบุคคลเกี่ยวกับผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว เพื่อรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องไฮ ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบ ส่วนที่ 3 ข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางพัฒนาการสื่อความหมาย ลักษณะคำถามเป็นแบบเลือกตอบและแบบมาตราส่วนประเมินค่า ซึ่งมีคำตอบให้เลือก 3 ระดับ คือ มาก ปานกลาง และน้อย ส่วนที่ 4 ข้อมูลเกี่ยวกับข้อเสนอแนะ ลักษณะคำถามเป็นคำถามปลายเปิด

ผลการศึกษา

1. ผลการศึกษาด้านศักยภาพการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านร่องไฮ พบว่า ชุมชนบ้านร่องไฮมีศักยภาพในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวใน 4 ด้าน คือ 1) ภูมิปัญญาการตีมีด 2) ภูมิปัญญาการประมง 3) ทรัพยากรในกวานพะเยา และ 4) โบราณสถานในชุมชน โดยมีรายละเอียด ดังต่อไปนี้

1.1 ภูมิปัญญาการตีมีด ในอดีตชาวบ้านในชุมชนบ้านร่องไฮตีเหล็กเพื่อการผลิตอุปกรณ์เครื่องมือที่ใช้เกี่ยวกับการเกษตร เช่น มีด เคียวเกี่ยวข้าว จอบ เสียม และขวาน เป็นต้น และเครื่องมือที่ใช้กันภายในครั้วเรือน เพื่อใช้ในครั้วเรือน ไม่ได้ยึดเป็นอาชีพหลัก โดยมีความรู้ภูมิปัญญาเดิมที่ติดตัวมาพร้อมกับการอพยพถิ่นฐานมาจากจังหวัดลำปาง แต่ต่อมาเริ่มมีการสั่งทำมากขึ้นเนื่องจากฝีมือในการตีประกอบกับในละแวกชุมชนบ้านร่องไฮไม่มีชุมชนใดที่ตีเหล็ก จึงทำให้ช่างตีเหล็กส่วนมากยึดอาชีพตีเหล็กเป็นอาชีพหลัก นอกจากจะรับทำเครื่องมือเหล็กต่างๆ แล้วยังมีบริการรับซ่อมเครื่องมือเครื่องใช้ที่ชำรุด

ในปัจจุบันเตาสำหรับการตีเหล็กที่มีในชุมชนบ้านร่องไฮมีทั้งหมด 10 เตา โดยแต่ละเตาจะตั้งอยู่ในบ้านของเจ้าของเตา ส่วนช่างตีเหล็กที่ไม่มีเตาเป็นของตัวเองก็จะไปตีเหล็กที่บ้านของช่างตีเหล็กที่มีเตาซึ่งปัจจุบันมีช่างตีเหล็กที่อยู่ในบ้านร่องไฮจำนวนประมาณ 20 คน การตีเหล็กจะเริ่มตั้งแต่เช้ามืด ช่วงเวลาประมาณ 03.00 - 07.00น. เพื่อให้ความร้อนจากการเผาเหล็กและตีเหล็กลดลง โดยช่วงเช้ามืดส่วนใหญ่จะเป็นขั้นตอนของการหลั่งเหล็กและการเข็นเหล็ก (การทำรูปร่าง) ส่วนในเวลากลางวันก็จะเป็นการแต่งรูปร่างมิด การเจียมีด การชุบมีดและการเข้ตามมีด โดยภูมิปัญญาการตีเหล็กที่มีศักยภาพในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว คือ ความเชื่อในการตีเหล็ก อุปกรณ์ที่ใช้ในการตีเหล็ก ขั้นตอนในการตีเหล็กประเภทของมีดกับการใช้งาน

รูปที่ 1 วิธีชีวิตสละตีเหล็ก

1.2 ภูมิปัญญาการประมง อาชีพประมงของคนในชุมชนบ้านร่องไฮเริ่มต้นหลังการก่อสร้างประตูกันแม่น้ำอิงของกรมประมงในปี พ.ศ. 2484 ซึ่งทำให้เกิดกวนพะเยาในปัจจุบัน โดยคนที่ทำอาชีพประมงในชุมชนบ้านร่องไฮในปัจจุบันมีจำนวนประมาณ 50 คน ซึ่งชาวประมงได้เรียนรู้วิธีการหาปลาจากธรรมชาติหรือพฤติกรรมของปลาแต่ละชนิดที่อยู่อาศัยในกวนพะเยา ทำให้ชาวประมงได้เรียนรู้การทำเครื่องมือจับปลาแต่ละชนิด วิธีการจับปลา รวมทั้ง

การรักษาความปลอดภัยของการพายเรือหาปลาในกวน เครื่องมือจับปลาแต่ละยุคแต่ละสมัยอาจจะแตกต่างกันไปตามแต่สภาพแวดล้อมและมุมมองของคนในยุคหนึ่งๆ โดยภูมิปัญญาการประมงที่มีศักยภาพในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวได้ คือ เคล็ดลับในการทำเครื่องมือจับปลาแต่ละชนิดของชาวประมง การทำประมงพื้นบ้านกับการทำงานเป็นทีม ปฏิทินการจับปลาในรอบปี

รูปที่ 2 วิธีชีวิตชาวประมง

1.3 ทรัพยากรในกวนพะเยา จากลักษณะของพื้นที่ของชุมชนบ้านร่องไฮ ที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งติดกับกวนพะเยา ซึ่งกวนพะเยานี้เองที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวสำคัญที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวมาเยือนกวนพะเยา ซึ่งทรัพยากรในกวนพะเยาในบริบทของการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านร่องไฮที่มี

ศักยภาพในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวได้ คือ พฤติกรรมของปลาและสัตว์น้ำในการเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำแห่งกวนพะเยา พฤติกรรมของปลาแต่ละชนิดที่ชาวประมงรู้จัก พืชน้ำประโยชน์และโทษที่ชาวประมงรู้จัก อาหารจากกวนพะเยา

รูปที่ 3 อาหารจากกวนพะเยา ประกอบด้วย แกงดอกผักตบชวาใส่ปลา น้ำพริกปลา แกงสาบั่วใส่ปลา และปลาทอด

1.4 โบราณสถานในชุมชน พื้นที่ของชุมชนบ้านร่องไฮบริเวณท้ายหมู่บ้านที่อยู่ติดกับกวน ปรากฏให้เห็นถึงซากโบราณสถานกระจัดกระจายอยู่ทั่วไป ซึ่งจากการสำรวจในเบื้องต้นของกรมศิลปากร ได้พบกลุ่มโบราณสถานจำนวน 12 แห่ง ซึ่งมีทั้งตั้งอยู่ในบริเวณพื้นดิน และอยู่ในกวนพะเยา ซึ่งโบราณสถานส่วนใหญ่ในเขตชุมชนบ้านร่องไฮยังไม่พบ หลักฐานการก่อสร้างและช่วงสมัยในการก่อสร้าง

โดยมีโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่ง คือ วัดติโลกอาราม ซึ่งตั้งอยู่ในกวนพะเยา ได้ถูกพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวแล้ว โดยได้ค้นพบหลักฐานที่จมอยู่ในกวน คือ ศิลาจารึกที่ระบุ ว่า ชื่อวัดติโลกอาราม สร้างในสมัยของพระเจ้าติโลกราช กษัตริย์แห่งราชวงศ์ล้านนา แต่ยังไม่พบหลักฐานอื่น

รูปที่ 4 โบราณสถานในชุมชนร่องไฮที่จมอยู่ในกวนพะเยา

2. ผลการศึกษาด้านความคิดเห็นของชุมชนในการพัฒนาการสื่อความหมายในชุมชนบ้านร่องไฮ พบว่า ในการพัฒนาชุมชนเพื่อการท่องเที่ยว ความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเห็นด้วยอย่างยิ่งกับการพัฒนาชุมชนบ้านร่องไฮให้เป็นแหล่งการเรียนรู้เพื่อการท่องเที่ยว ส่วนความคิดเห็นในการพัฒนาการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยว โดย

ตารางที่ 1 สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องไฮ

n = 170

รายการ	ลำดับที่ 1		ลำดับที่ 2		ลำดับที่ 3	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
สิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องไฮ						
1. การมีพื้นที่ติดกว๊านพะเยา	27	15.90	31	18.20	20	11.80
2. โบราณสถานบ้านร่องไฮ	85	50.00	38	22.40	23	13.50
3. วัฒนธรรมและประเพณี	11	6.50	19	11.20	30	17.60
4. บรรยากาศภายในชุมชน	2	1.20	9	5.30	13	7.60
5. อาชีพประมงพื้นบ้าน	5	2.90	28	16.50	28	16.50
6. อาชีพการต้มมัด	36	21.20	34	20.00	42	24.70
7. ประวัติศาสตร์ของชุมชน	4	2.30	11	6.40	14	8.30
8. อื่น ๆ	0	0.00	0	0.00	0	0.00

ในด้านความรู้ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการสื่อความหมายเมื่อเดินทางมายังชุมชนบ้านร่องไฮที่สำคัญมี 5 ประการ คือ วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชนร่องไฮ ลักษณะอาชีพการทำหูกินของคนบ้านร่องไฮ ประวัติ

เลือกจาก 3 ลำดับแรก ในลำดับความสำคัญที่ 1 - 3 ในทุกด้าน พบว่า ด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องไฮมี 5 ประการ คือ โบราณสถานบ้านร่องไฮ อาชีพการต้มมัด การมีพื้นที่ติดกว๊านพะเยา วัฒนธรรมและประเพณี และอาชีพประมงพื้นบ้าน (ตารางที่ 1)

ความเป็นมาของโบราณสถานในชุมชนบ้านร่องไฮ ประวัติความเป็นมาในการก่อตั้งชุมชน และกว๊านพะเยาและทรัพยากรที่มีอยู่ในกว๊านพะเยา (ตารางที่ 2)

ตารางที่ 2 ความรู้ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการสื่อความหมายเมื่อเดินทางมายังชุมชนบ้านร่องไฮ

n = 170

รายการ	ลำดับที่ 1		ลำดับที่ 2		ลำดับที่ 3	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ความรู้ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการสื่อความหมายเมื่อเดินทางมายังชุมชนบ้านร่องไฮ						
1. สภาพพื้นที่ของชุมชนบ้านร่องไฮในภาพรวม	28	16.50	20	11.80	18	10.60
2. วัฒนธรรม ประเพณี วิถีชีวิตของชุมชน	49	28.90	37	21.80	26	15.30
3. ลักษณะอาชีพ การทำหูกิน	42	24.70	35	20.60	22	12.90
4. ประวัติความเป็นมาในการก่อตั้งชุมชน	13	7.60	35	20.60	22	12.90
5. ประวัติความเป็นมาของโบราณสถานในชุมชน	30	17.60	24	14.10	39	22.90
6. กว๊านพะเยาและทรัพยากรที่มีอยู่ในกว๊านพะเยา	5	2.90	13	7.60	25	14.80
7. พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่มีในชุมชน	0	0.00	1	0.60	5	2.90
8. ความสำคัญของการอนุรักษ์ทรัพยากร	3	1.80	5	2.90	13	7.60
9. อื่น ๆ	0	0.00	0	0.00	0	0.00

ด้านประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการสื่อความหมายที่ประชาชนในชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ต้องการมี 5 ประการ คือ ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น ช่วยกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเริ่มต้นป้องกันและรักษาสีงแวดล้อมอย่างถูกวิธี ช่วยประชาสัมพันธ์(บอกต่อ)ให้นักท่องเที่ยวอื่น ๆ ได้รู้จักชุมชนบ้านร่องไฮมากขึ้น ให้นักท่องเที่ยวมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเกิดความเข้าใจในภาพรวมในด้านทรัพยากรมากขึ้น และช่วย

ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและช่วยบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ (ตารางที่ 3)

วิธีการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านร่องไฮที่ประชาชนในชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ต้องการ มี 4 ประการ คือ ป้ายให้ข้อมูลความรู้ มัคคุเทศก์/นักสื่อความหมาย คู่มือนำเที่ยว และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว (ตารางที่ 4)

ตารางที่ 3 ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการสื่อความหมายเมื่อเดินทางมายังชุมชนบ้านร่องไฮ

n = 170

รายการ	ลำดับที่ 1		ลำดับที่ 2		ลำดับที่ 3	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
ประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการสื่อความหมาย						
เมื่อเดินทางมายังชุมชนบ้านร่องไฮ						
1. ได้เข้าใจเกี่ยวกับระบบนิเวศของพื้นที่	17	10.00	15	8.80	13	7.60
2. ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมของแต่ละท้องถิ่น	57	33.50	28	16.50	21	12.40
3. ช่วยกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเริ่มต้นป้องกันและรักษาสิ่งแวดล้อมอย่างถูกวิธี	39	22.90	37	21.80	17	10.00
4. ช่วยลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและช่วยบำรุงรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่	18	10.60	27	15.90	25	14.70
5. ช่วยประชาสัมพันธ์(บอกต่อ)ให้นักท่องเที่ยวอื่นๆได้รู้จักชุมชนบ้านร่องไฮมากขึ้น	32	18.80	35	20.60	38	22.40
6. ช่วยให้นักท่องเที่ยวมีความภาคภูมิใจต่อประเทศชาติ และถิ่นฐานต่อไป	5	2.90	14	8.20	19	11.10
7. ให้นักท่องเที่ยวมีวิสัยทัศน์กว้างไกลและเกิดความเข้าใจในภาพรวมในด้านทรัพยากรมากขึ้น	2	1.20	14	8.20	37	21.80
8. อื่นๆ	0	0.00	0	0.00	0	0.00

ตารางที่ 4 วิธีการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านร่องไฮ

n = 170

รายการ	ลำดับที่ 1		ลำดับที่ 2		ลำดับที่ 3	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
วิธีการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านร่องไฮ						
1. มัคคุเทศก์ / นักสื่อความหมาย	42	24.70	16	9.40	25	14.70
3. คู่มือนำเที่ยว	23	13.50	33	19.40	26	15.30
4. แผ่นพับ / โปสเตอร์	16	9.40	22	12.90	18	10.60
6. บอร์ดนิทรรศการ	18	10.60	18	10.60	12	7.10
7. ศูนย์บริการนักท่องเที่ยว	15	8.80	28	16.50	32	18.80
8. วิดีทัศน์	0	0.00	0	0.00	7	4.10
9. อื่น ๆ	0	0.00	0	0.00	0	0.00

ระดับความสำคัญของแนวทางการสื่อความหมาย ด้านรูปแบบของเครื่องมือสื่อความหมาย ที่ประชาชนในชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาครั้งนี้ต้องการ 3 ลำดับแรก คือ ใช้วัสดุที่มีความคงทน แข็งแรง รองลงมา คือ มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ / สิ่งแวดล้อมชุมชน และการมีเอกลักษณ์หรือสถาปัตยกรรมชุมชนท้องถิ่น ตามลำดับ (ตารางที่ 5)

คุณลักษณะของเนื้อหาในการสื่อความหมาย กลุ่มตัวอย่างมีความเห็นต่อคุณลักษณะที่สำคัญ 3 ลำดับแรก คือ มีความเพลิดเพลิน ไม่น่าเบื่อหน่ายเท่ากับการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย รองลงมาคือ แสดงให้เห็นเอกลักษณ์หรือคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเท่าทันกับมีใจความสำคัญที่สามารถทำให้เข้าใจเนื้อหาได้ และสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร ตามลำดับ (ตารางที่ 6)

ตารางที่ 5 ระดับความสำคัญของคุณลักษณะรูปแบบเครื่องมือในการสื่อความหมาย

คุณลักษณะการสื่อความหมาย	ระดับความสำคัญ		
	$\bar{x}$	SD.	แปลผล
คุณลักษณะรูปแบบเครื่องมือในการสื่อความหมาย			
1. มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ / สิ่งแวดล้อมชุมชน	2.66	0.53	มาก
2. มีเอกลักษณ์หรือสถาปัตยกรรมชุมชนท้องถิ่น	2.65	0.53	มาก
3. ใช้วัสดุในท้องถิ่น	2.62	0.53	มาก
4. ใช้วัสดุที่มีความคงทน แข็งแรง	2.70	0.51	มาก
5. บำรุงรักษาง่าย	2.55	0.55	มาก
6. มีสีสันดึงดูดให้น่าสนใจ	2.58	0.59	มาก
7. มีรูปภาพแสดงประกอบการบรรยาย	2.62	0.55	มาก
8. รูปแบบตัวหนังสืออ่านง่าย	2.62	0.56	มาก
9. ขนาดและสีของตัวอักษรมองเห็นได้ชัดเจน	2.61	0.54	มาก
รวม	2.62	0.54	มาก

n = 170

ตารางที่ 6 ระดับความสำคัญของคุณลักษณะของเนื้อหาในการสื่อความหมาย

คุณลักษณะการสื่อความหมาย	ระดับความสำคัญ		
	$\bar{x}$	SD.	แปลผล
คุณลักษณะของเนื้อหาในการสื่อความหมาย			
1. แสดงให้เห็นเอกลักษณ์หรือคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยว	2.62	0.54	มาก
2. มีความเพลิดเพลิน ไม่น่าเบื่อหน่าย	2.65	0.56	มาก
3. เนื้อหาในการอธิบายเชื่อมโยงกับสิ่งรอบตัวของนักท่องเที่ยว	2.55	0.59	มาก
4. เรียบเรียงเนื้อหาตามลำดับก่อนหลังของเรื่องที่น่าสนใจ	2.55	0.59	มาก
5. มีใจความสำคัญที่สามารถทำให้เข้าใจเนื้อหาได้	2.62	0.53	มาก
6. ใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย	2.65	0.55	มาก
7. สร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากร	2.60	0.61	มาก
รวม	2.60	0.56	มาก

n = 170

อภิปรายผลการศึกษา

1. ศักยภาพทางการท่องเที่ยวหรือการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวของชุมชนบ้านร่องไฮ จากลักษณะของพื้นที่ของชุมชนบ้านร่องไฮ ที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งติดกับกว๊านพะเยา ซึ่งจากการที่มีพื้นที่ที่ติดกับกว๊านพะเยานี้ทำให้เกิดเป็นอีกปัจจัยหนึ่ง ที่ทำให้บ้านร่องไฮมีความโดดเด่น เนื่องจากพื้นที่ส่วนที่ติดกับกว๊านพะเยานั้นไม่มีถนนกั้นซึ่งแตกต่างกับชุมชนอื่นๆ และการที่ชุมชนบ้านร่องไฮอยู่ฝั่งตรงกันข้ามกับชุมชนเมืองพืด และระยะทางตรงระหว่างชุมชนร่องไฮกับชุมชนเมืองไม่ไกลกันมาก จึงทำให้มองเห็นบรรยากาศของกว๊านและชุมชนเมืองได้จากบ้านร่องไฮ ประกอบกับชุมชนบ้านร่องไฮยังมีการประกอบอาชีพการตีมีด โดยเป็นหมู่บ้านเดียวในชุมชนรอบกว๊านพะเยาที่ประกอบอาชีพนี้ และอาชีพประมงก็เป็นอีกอาชีพหลักของคนในชุมชนซึ่งแสดงให้เห็นว่าชุมชนบ้านร่องไฮมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมอาชีพ ซึ่งสอดคล้องกับ รุ่งรัตน์ ทองสกุล (2550) ดุจดิต คงสุวรรณและคณะ (2551) และประกอบศิริ ภักดีพินิจ (2545) ที่พบว่า เอกลักษณ์ทางอาชีพสามารถดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเรียนรู้ในชุมชนได้ นอกจากนี้แล้วโบราณ

สถานในชุมชนบ้านร่องไฮ ยังเป็นสิ่งดึงดูดใจอย่างหนึ่งให้นักท่องเที่ยวเข้ามาเยี่ยมชม ซึ่งสอดคล้องกับวศิน ปัญญา วุฒตระกูล (2550) และวิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรืองและคณะ (2547) ที่พบว่าโบราณสถานและสถานที่ที่มีประวัติศาสตร์เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่นักท่องเที่ยวเข้าเยี่ยมชมและทรัพยากรธรรมชาติของบ้านร่องไฮ อันได้แก่ กว๊านพะเยา และทรัพยากรอื่นในกว๊านพะเยา สามารถสร้างความสนใจให้กับกลุ่มของนักท่องเที่ยวได้ สอดคล้องกับภณิตา ปิงเมือง (2551) ที่พบว่าป่าชุมชนสามารถสร้างให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ให้นักท่องเที่ยวได้

2. การพัฒนาการสื่อความหมายของชุมชนบ้านร่องไฮ ในด้านสิ่งดึงดูดใจนักท่องเที่ยวให้เดินทางมาท่องเที่ยวในชุมชนบ้านร่องไฮ ควรเน้นการพัฒนาชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ทางด้านภูมิปัญญาอาชีพและทรัพยากรในกว๊านพะเยา ซึ่งสอดคล้องกับภณิตา ปิงเมือง (2551) ที่พัฒนาป่าชุมชนให้เป็นแหล่งการเรียนรู้ด้านทรัพยากรธรรมชาติ จากข้อมูลที่กลุ่มตัวอย่างในชุมชนส่วนใหญ่ต้องการถ่ายทอดเรื่องราวด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชนในด้านโบราณสถานบ้านร่องไฮ อาชีพการตีมีด การมีพื้นที่ติดกับกว๊านพะเยา วัฒนธรรมและประเพณีและอาชีพประมงพื้นบ้าน ฉะนั้น

สมาชิกในชุมชนควรส่งเสริมให้เกิดการอนุรักษ์และสืบทอดวิถีชีวิตท้องถิ่นให้กับคนในรุ่นปัจจุบันและรุ่นต่อไปเพราะหากวิถีชีวิตของชุมชนได้เปลี่ยนแปลงไปในทิศทางของกระแสนิยมก็จะทำให้จุดเด่นและความน่าสนใจของชุมชนในมิติการท่องเที่ยวและการเรียนรู้โดยคุณค่าลง

ในด้านความรู้ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการสื่อความหมาย ชุมชนควรเก็บรวบรวมองค์ความรู้ในด้านต่างๆ โดยเฉพาะความรู้ที่อยู่กับกลุ่มผู้สูงอายุ เช่น ประวัติศาสตร์ชุมชน ประเพณีวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งเป็นความรู้ที่ไม่ปรากฏให้เห็นในปัจจุบันและหายไปตามกาลเวลา โดยข้อมูลความรู้นี้จะก่อให้เกิดประโยชน์กับทุกคนในชุมชนและนักท่องเที่ยวจากภายนอกชุมชน ทั้งนี้การสื่อความหมายควรให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และมีโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างนักท่องเที่ยวกับคนในชุมชน ซึ่งสอดคล้องกับดัชนี เอ็มพีอาร์ (2550) ที่อธิบายว่าประโยชน์ของการสื่อความหมายคือ การเพิ่มพูนประสบการณ์ให้กับผู้มาเยือนที่เข้ามาใช้พื้นที่ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ

ด้านประโยชน์ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการสื่อความหมาย การสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวในชุมชนจำเป็นต้องสอดแทรกความรู้ทางด้านการอนุรักษ์วิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติให้กับนักท่องเที่ยวและควรมีกิจกรรมทางการท่องเที่ยวที่กระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์วิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติ หากนักท่องเที่ยวได้เรียนรู้จากการสื่อความหมายที่ถูกต้องอาจก่อให้เกิดพฤติกรรมทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสม เป็นประโยชน์ทั้งเมื่อนักท่องเที่ยวอยู่ในชุมชนและเมื่อเดินทางกลับไปยังถิ่นฐานเดิมของตนเองและช่วยกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวเริ่มต้นป้องกันและรักษาสีเขียวสิ่งแวดล้อมอย่างถูกวิธี ซึ่งสอดคล้องกับดัชนี ด้านวันดี (2549) ที่อธิบายว่าการสื่อความหมายจะช่วยให้เกิดการป้องกันผลกระทบและรักษาสภาพแวดล้อมของพื้นที่ท่องเที่ยว

วิธีการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านร่องไฮ ที่ประชาชนในชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่างต้องการ คือ ป้ายให้ข้อมูลความรู้ มัคคุเทศก์/นักสื่อความหมาย คู่มือนำเที่ยว และศูนย์บริการนักท่องเที่ยว เพื่อให้เกิดความเหมาะสมกับลักษณะพื้นที่ ลักษณะข้อมูลที่มีความแตกต่างกัน รวมถึงวัตถุประสงค์ทางพฤติกรรมของนักท่องเที่ยวที่ต้องการ ซึ่งสอดคล้องกับ อูไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์ (2544) ที่พบว่าในแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตรสามารถใช้วิธีการสื่อความหมาย ได้หลากหลายรูปแบบเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เลือกสื่อตามความชอบ ทั้งนี้เนื้อหาที่นำเสนอแก่นักท่องเที่ยวควรมีความถูกต้อง ชัดเจน เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการสื่อสารที่ผิดพลาดระหว่างชุมชนกับนักท่องเที่ยวและลดปัญหาการทำผิดกฎระเบียบ วัฒนธรรม ประเพณีหรือจารีตของชุมชน

ในด้านวัสดุหรือรูปแบบทางสถาปัตยกรรมของเครื่องมือในการสื่อความหมายควรใช้วัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น มีความคงทนแข็งแรงและแสดงให้เห็นถึงเอกลักษณ์ของชุมชนสอดคล้องกับนภวรรณ ฐานะกาญจน์ และคณะ (2541) และพิศาล ตัดสิน (2547) ที่พบวารูปแบบและ

วัสดุที่นำมาก่อสร้างสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อรองรับนักท่องเที่ยวนั้นจะต้องมีความคงทนถาวรและกลมกลืนกับธรรมชาติ อีกทั้งการใช้วัสดุที่มีความคงทน แข็งแรง จะช่วยประหยัดงบประมาณในการดูแลรักษาและลดต้นทุนในการผลิตในระยะยาว แต่อย่างไรก็ตามชุมชนควรมีผู้รับผิดชอบในการตรวจตราและดูแลรักษา เพื่อให้มีสภาพที่พร้อมใช้งานอยู่เสมอ ส่วนคุณลักษณะของเนื้อหาในการสื่อความหมาย ควรมีความสมดุลระหว่างความเพลิดเพลินและความรู้ที่นักท่องเที่ยวควรได้รับจากการเรียนรู้ เพื่อไม่ให้เกิดความเบื่อหน่าย ใช้ภาษาที่เข้าใจง่ายหรืออาจถ่ายทอดเรื่องราวที่เชื่อมโยงกับวิถีชีวิตประจำวันหรือสิ่งรอบตัวที่คุ้นเคย ซึ่งจะทำให้นักท่องเที่ยวสามารถรับรู้เรื่องราวได้ง่ายยิ่งขึ้น อีกทั้งควรพิจารณาถึงการสอดแทรกความรู้ในการอนุรักษ์และสืบสาน ประเพณีวิถีชีวิตและทรัพยากรธรรมชาติอีกด้วย

ในการบริหารจัดการการสื่อความหมายชุมชนควรขอรับการสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น สำนักงานการท่องเที่ยว กีฬาและนันทนาการจังหวัดพะเยา การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย เขต 2 เชียงราย ซึ่งองค์การเหล่านี้ควรเข้ามาสนับสนุนในด้านงบประมาณการออกแบบและการจัดทำ อีกทั้งยังสามารถเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารผ่านทางเว็บไซต์ของหน่วยงานเพื่อเป็นการประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวของชุมชน นอกจากนี้แล้วในส่วนของชุมชนเองก็ควรมีการปรับตัวในการเตรียมความพร้อมของชุมชน เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวและผู้ที่ต้องการเรียนรู้วิถีชีวิต ทั้งนี้อาจทำการขอความร่วมมือจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่ให้เข้ามาถ่ายทอดองค์ความรู้ ทักษะต่างๆ ในการบริหารจัดการด้านการท่องเที่ยวและธุรกิจที่เกี่ยวข้อง

สรุปผลการศึกษา

จากการศึกษาครั้งนี้สรุปได้ว่า ชุมชนบ้านร่องไฮมีศักยภาพในการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวใน 4 ด้าน คือ 1) ภูมิปัญญาการตีเม็ด โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ ความเชื่อในการตีเหล็ก อุปกรณ์ที่ใช้ในการตีเหล็ก ขั้นตอนในการตีเหล็กและประเภทของเม็ดกับการใช้งาน 2) ภูมิปัญญาการประมง โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ เคล็ดลับในการทำเครื่องมือจับปลาแต่ละชนิดของชาวประมง การทำประมงพื้นบ้านกับการทำงานเป็นทีมและปฏิทินการจับปลาในรอบปี 3) ทรัพยากรในกว๊านพะเยา โดยมีประเด็นที่มีศักยภาพในการสื่อความหมาย คือ พฤติกรรมของปลาและสัตว์น้ำในการเป็นดัชนีชี้วัดคุณภาพน้ำแห่งกว๊านพะเยา พฤติกรรมของปลาแต่ละชนิดที่ชาวประมงรู้จัก พืชน้ำประโยชน์และโทษที่ชาวประมงรู้จัก อาหารจากกว๊านพะเยาและ 4) โบราณสถานในชุมชน โดยการใช้สื่อความหมายทางการท่องเที่ยวควรให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้และประโยชน์จากการสื่อความหมาย ก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้วัฒนธรรมระหว่างคนในชุมชนและนักท่องเที่ยว โดยรูปแบบของ

เครื่องมือสื่อความหมายควรใช้วัสดุที่มีความคงทน แข็งแรง มีความกลมกลืนกับธรรมชาติ/สิ่งแวดล้อมชุมชนและใช้เอกลักษณ์หรือสถาปัตยกรรมชุมชนท้องถิ่นเป็นต้นแบบ ส่วนคุณลักษณะด้านเนื้อหาของเครื่องมือในการสื่อความหมายควรให้ความเพลิดเพลิน ไม่น่าเบื่อหน่าย มีการใช้ภาษาที่เข้าใจง่าย โดยแสดงให้เห็นเอกลักษณ์หรือคุณค่าของแหล่งท่องเที่ยวเข้าใจเนื้อหาได้ง่ายและสร้างจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรให้กับนักท่องเที่ยว

กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง แนวทางการสื่อความหมายทางการท่องเที่ยวที่เหมาะสมกับชุมชนบ้านร่องไฮ โดยได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจากงบประมาณรายได มหาวิทยาลัยนเรศวร

เอกสารอ้างอิง

จุฑาดี คงสุวรรณและคณะ.(2551). ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในเขตแม่สาย-เชียงตุง. Proceedings นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 4: การบริหารนวัตกรรมการ, 674-679.

ดัชนี เอ็มพันธุ์.(2550). สะพานแห่งการเรียนรู้ที่ชื่อว่า “การสื่อความหมายธรรมชาติ”. กรุงเทพฯ. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ดารณี ด่านวันดี.(2549). การวางแผนแม่บทสื่อความหมาย. เชียงใหม่. มหาวิทยาลัยแม่โจ้.

นภวรรณ ฐานะกาญจน์และคณะ.(2541). คู่มือพัฒนาและออกแบบสิ่งอำนวยความสะดวกในแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์. การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย.

ประกอบศิริ ภักดีพินิจ.(2545). ศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนรอบกว๊านพะเยา: กรณีศึกษาชุมชนบ้านร่องไฮ ตำบลแม่ใส อำเภอเมือง จังหวัดพะเยา. การศึกษาคนควาอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการอุตสาหกรรมการท่องเที่ยว. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

พิศาล ตัดสิน.(2547). การออกแบบและพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ในลักษณะแนวคิด: กรณีศึกษาชุมชนบ้านทุ่งสูง จังหวัดกระบี่. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (อุทยานและนันทนาการ) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิฑูรย์ เหลียวรุ่งเรืองและคณะ.(2547). เส้นทางท่องเที่ยวสถาปัตยกรรมเชิงประวัติศาสตร์. รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ.

วคิน ปัญญาอุตรตระกูล.(2550). โครงการการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมในพื้นที่ระเบียงวัฒนธรรม (กำแพงเพชร สุโขทัย พิษณุโลก เพชรบูรณ์). รายงานฉบับสมบูรณ์เสนอต่อสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.). กรุงเทพฯ.

รุ่งรัตน์ ทองสกุล.(2550). การจัดการท่องเที่ยววิถีชีวิตชุมชน ประเพณีและวรรณกรรมท้องถิ่นของจังหวัดภูเก็ต พังงาและกระบี่. วารสารการท่องเที่ยวไทยนานาชาติ ปี พ.ศ. 2549 คนเมื่อ 15 พฤษภาคม 2552 <http://www.ttresearch.org/pdf/49027.pdf>

รณิดา ปิงเมือง.(2551). การพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ป่าชุมชนบ้านแมควาหลวง จังหวัดเชียงราย. Proceedings นเรศวรวิจัย ครั้งที่ 4: การบริหารนวัตกรรมการ, 716-723.

อุไรวรรณ เปี่ยมนิเวศน์.(2544). การจัดการด้านการสื่อความหมายและสิ่งอำนวยความสะดวกของผู้ประกอบการแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร กรณีศึกษาอำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (อุทยานและนันทนาการ) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.